

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Педагогічний факультет

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (СИЛАБУС)

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ ТА ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ**

(назва навчальної дисципліни)

Освітні, педагогічні науки

(назва освітньої програми)

Рік навчання **2025-2026**, семестр **3**

Форма навчання: *очна (денна, вечірня), заочна*

Галузь знань

01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність

**011 Освітні, педагогічні
науки**

(шифр, назва)

Освітній рівень

**Третій (освітньо-науковий)
(доктор філософії PhD)**

Кафедра та викладач	Кафедра <i>педагогіки</i> Викладач/викладачі: Кушнірук Світлана Анатоліївна , доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки Лінк на профіль викладача на сайті факультету чи у Google Scholar https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=ImbZUMkAAAAJ&view_op=list_works&sortby=pubdate E-mail: s.a.kushniruk@npu.edu.ua Лінк на курс в Moodle: https://moodle.npu.edu.ua/course/view.php?id=9307
I. Основна мета/цілі навчання	полягає в формуванні у майбутніх здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти <u>доктора філософії PhD</u> цілісної системи знань щодо наукових засад, предмета, структури, провідних тенденцій розвитку загальної педагогіки, теорії і практики освіти й виховання особистості, основ шкільного менеджменту, історії освіти та педагогіки; уміння мислити педагогічними категоріями, аналізувати процеси та явища педагогічної теорії і практики, досягненні професійної педагогічної компетентності.
II. Місце навчальної дисципліни в освітній програмі	Навчальна дисципліна <u>обов'язкова</u> Цикл <u>спеціальної підготовки</u>

III. Обсяг навчальної дисципліни		Денна/вечірня форма навчання	Заочна форма навчання
	Кількість кредитів	3	3
	Загальна кількість годин	90	90
	Лекційні заняття	20	6
	Семінарські/практичні заняття	24	6
	Самостійна робота	46	78

IV. Короткий зміст навчальної дисципліни

Модуль 1. Загальні основи педагогічної теорії і практики у період глобальних змін

Тема 1.1. Парадигмальні напрями розвитку педагогіки в умовах освітньої глобалізації.

Глобалізація та інтернаціоналізація освітніх процесів. Світовий освітній простір. Педагогіка як науковий напрям. Трансформування психолого-педагогічного знання у світовому освітньому просторі. Поняття «освітня парадигма» та її трактування в сучасних наукових дослідженнях. Предмет, об'єкт і функції педагогіки; основні категорії педагогіки; освітній процес як цілісність. Система педагогічних наук, зв'язок педагогіки з іншими науками. Розвиток предметної галузі педагогіки. Реформування сучасної системи освіти, її інтеграція у європейський освітній простір. Андрагогічна, акмеологічна, комунікативна, компетентнісна моделі. Основні поняття: компетенція, компетентність. Компетентність як результат освіти. Концепція ключових компетентностей. Актуальність нової парадигми освіти.

Поняття про методологію педагогіки; система методів і методика педагогічного дослідження. Перспективи розширення зони вивчення педагогічних явищ з використанням мультимедіа та цифрових освітніх технологій.

Тема 1.2. Професійна готовність та адаптація суб'єктів освітнього процесу до нових умов. Особливості педагогічної діяльності.

Професійна готовність педагога до нових викликів і вимог освіти. Функціональна готовність педагога до професійної діяльності у період воєнних дій та пандемії. Професійна адаптація педагога до нових освітніх вимог та викликів XXI століття. Первинна та вторинна професійна адаптація викладача до діяльності в період трансформації. Чинники готовності до здійснення ефективної професійної діяльності. Сутність педагогічної діяльності. Сфера педагогічної діяльності. Структура педагогічної діяльності. Види педагогічної діяльності. Загальні тенденції розвитку змісту педагогічної діяльності (педагогічної підготовки) в Україні та країнах Європейського Союзу.

Тема 1.3. Нові психолого-педагогічні тенденції розвитку суб'єктів освітнього процесу в період глобальних змін

Педагогіка, андрагогіка, геронгогіка – єдина система. Реалізація Концепції освіти впродовж життя в освітньому просторі університету. Неперервність освітніх процесів. Андрагогіка – освіта дорослих. Андрагогічний підхід в системі вищої освіти.

Проблема мотивації навчання студента в освітньому процесі ЗО. Гейміфікація освіти. Особливості роботи когнітивної сфери особистості у нормальних та ненормальних умовах функціонування особистості. Загальна порівняльна характеристика роботи когнітивної сфери холерика, сангвініка, флегматика та меланхоліка у нормальній та критичній ситуації існування. Труднощі переробки та засвоєння інформації в умовах стресу та дезадаптації. Порушення пізнавальної активності в умовах стресу.

Тема 1.4. Посткризова педагогіка.

Поняття кризи в освіті: причини та наслідки. Визначення посткризової педагогіки. Теоретичні основи посткризової педагогіки. Основні концепції та підходи. Принципи відновлення освітнього процесу. Вплив кризових ситуацій на освіту. Психолого-педагогічні аспекти. Соціальні та економічні виклики. Методи та стратегії посткризового навчання. Гнучкість та адаптивність освітніх програм. Інноваційні методи навчання в посткризовий період. Роль цифрових технологій у відновленні освіти. Психологічна підтримка учасників освітнього процесу. Перспективи розвитку посткризової педагогіки. Стратегії довгострокової стійкості освітніх систем.

Модуль 2. Генеза й еволюція української і світової освіти XVI – початку XXI ст.

Тема 2.1. Освіта, виховання, педагогічна наука у XVI-XVIII ст.

Розвиток освіти і педагогічної думки в епоху українського Відродження (XVI-XVIII ст.). Історична зумовленість українського Ренесансу. Видання Острозької друкарні. Герасим Смотрицький – перший ректор Острозької школи. Виникнення в Руській державі книгодрукування. Школа на Правобережній Україні. Школа на Лівобережній Україні. Відкриття середніх учбових закладів – колегіумів: Харківського, Переяславського і Чернігівського (XVIII ст.). Школа і педагогіка в Західній Європі (XVII – поч. XVIII ст.). Становлення педагогіки як науки. Початок систематизації педагогічних знань. Педагогічні ідеї В.Ратке, Я.А. Коменського, Джона Локка, Ж.Ж.Руссо та ін.

Тема 2.2. Особливості педагогічної традиції в Україні і світі XIX – початку XX ст.

Освітні концепції I пол. XIX ст. Започаткування обов'язкової загальної, початкової освіти (друга пол. XIX ст.). Тенденції вітчизняної освіти і педагогічного пошуку в контексті філософії освіти I пол. XIX ст. в Україні. Відкриття університетів та їх вплив на загальноосвітній стан і національно-освітній процес в Україні.

Загальна і професійна освіта. Започаткування і розвиток педагогічної підготовки при університетах і гімназіях. Особливості педагогічної традиції в Україні II пол. XIX – початку XX ст. Зарубіжна і вітчизняна освіта і педагогіка II пол. XIX – початку XX ст.

Освіта і педагогічна думка в період визвольних змагань українського народу (1905-1920 рр.). Ідея створення рідної національної школи. Перший статут Української учительської спілки. Освіта в Україні за часів Центральної Ради, Гетьманату та Директорії.

Тема 2.3. Нова, новітня історія України.

Освіта і педагогіка в новітні часи (1917-1945). Процеси українізації суспільного життя, освітньої галузі України. Роль В.Затонського, М.Скрипника у відродженні української школи. Проблема підготовки вчителя. ІНО. Київський ІНО. Етапи становлення. Вітчизняна педагогічна наука. Педагогічні погляди Г. Ващенка.

Школа, освіта й педагогічна наука в Україні у 60-х-70-х роках XX століття.

Педагогічна концепція гуманістичної орієнтації В.О. Сухомлинського. Педагогічна спадщина С.Чавдарова, М.Грищенка, О.Руська, С.Литвинова, Г.Костюка, В.Смаля та ін. Освітні інновації. Реформа 1984р. Досвід школи О.Захаренка.

Відродження національної системи виховання, школи і педагогіки в період становлення незалежної України. Нова Українська Школа – масштабна реформа освіти третього тисячоліття (2016). Інтернаціоналізація національних систем освіти.

Модуль 3. Провідні тенденції розвитку дидактики в науково-теоретичному і практичному вимірах.

Тема 3.1. Предметне поле дидактики. Актуальні проблеми розвитку сучасної дидактики

Об'єкт і предмет дидактики в дискурсі сучасної соціокультурної ситуації; функції дидактики; основні категорії дидактики; основні віхи становлення дидактики.

Наукові напрями розроблення проблем дидактики у дослідженнях українських дидактів. Новітній український вимір. Характеристика основних видів та концепцій навчання. Нові тенденції у програмованому навчанні. Стили навчання. Основні закони і закономірності навчання. Загальне поняття про принципи навчання як категорію дидактики. Система принципів навчання. Принципи і правила навчання, їх співвідношення.

Персоналізація навчального процесу. Адаптація навчання під індивідуальні особливості учня: темп навчання, інтереси, здібності. Дистанційне та змішане навчання в умовах пандемії та війни. Використання цифрових технологій у навчанні EdTech (освітні технології): інтерактивні платформи, VR/AR, навчальні ігри. Гейміфікація: використання ігрових елементів для мотивації учнів. Інтеграція STEAM-освіти STEAM. Проектне навчання, в якому учні розв'язують реальні проблеми. Соціально-емоційне навчання (SEL). Популяризація екологічного навчання в Україні, інтеграція теми сталого розвитку в освітні програми. Перехід від авторитарної моделі до партнерської педагогіки.

Тема 3.2. Сутність і зміст освіти в Новій українській школі. Освітня традиція та дидактична інноватика організаційних форм, методів, прийомів і засобів навчання.

Загальне поняття про зміст освіти як дидактичну категорію. Нова основа суспільних відносин у сфері загальної середньої освіти відповідно до нормативно-законодавчої база України. Види освіти. Форми здобуття освіти. Забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії учня. Стандартизація змісту освіти.

Поняття про форми організації навчання. Історія розвитку форм організації навчання. Виникнення і розвиток класно-урочної системи навчання, зокрема в Україні.

Матрично-модульне проектування уроку (В.Бондар). Нестандартні уроки, їх класифікація. Нетрадиційні форми уроків із використанням елементів народознавства. Інтегровані уроки. Форми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів на сучасному уроці.

Інші (крім уроку) форми організації навчання в школі.

Методи і прийоми навчання як дидактична категорія. Поняття і функції дидактичних засобів; використання SMART-технологій у навчальному процесі ЗЗСО.

Тема 3.3. Освітні технології, контроль і оцінка якості навчальних досягнень.

Технології навчання в сучасному освітньому просторі ЗЗСО. Виникнення і розвиток сучасних технологій навчання. Особливості особистісно орієнтованих технологій. Ігрові технології навчання Технологія проектного навчання. Історія виникнення технологій. Концептуальні положення. Зміст, мета і завдання технології.

Основні види оцінювання результатів навчання учнів. Діагностування навчальної діяльності учнів як складова освітнього процесу.

Тема 3.4. Основи відкритого інклюзивного освітнього середовища.

Визначення понять «інклюзія», «інтеграція», «порушення психофізичного розвитку», «особливі потреби» та ін. Актуальність проблеми інклюзивної освіти та її мета. Основні принципи інклюзивної педагогіки. Національне законодавство в сфері інклюзивної освіти.

Особливості впровадження інклюзивного навчання в Україні, ресурсні можливості спеціальної освіти. Складові інклюзії. Інклюзивні школи. Роль педагога у впровадженні інклюзивної освіти. Індивідуальний навчальний план, його складові, зміст та функції. Індивідуальна програма розвитку. Технології навчання в інклюзивному освітньому середовищі. Модифікація й адаптація курикулуму.

Модуль 4. Нові тенденції формування громадянсько-патріотичної позиції особистості в контексті педагогічно доцільної партнерської суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу.

Тема 4.1. *Оновлена гуманістична парадигма. Педагогічна україністика.*

Нормативно-законодавча база щодо основних напрямів і змісту виховання дітей та молоді.

Проблеми становлення і розвитку особистості в глобалізованому освітньому просторі. Людина в контексті завдань сучасної української педагогіки. Національна ідентичність. Національне виховання. Виховний ідеал і духовність особистості. Особистісно орієнтоване і особистісно-соціальне виховання. Актуальність понять «виховання», «самовиховання» у творенні особистості. Сутність процесів сучасного виховання. Співвідношення категорій «освіта» і «виховання». Внутрішні й зовнішні суперечності організованих виховних впливів.

Тема 4.2. *Формування світогляду особистості. Громадянсько-патріотична свідомість особистості в умовах глобалізації та цифрової трансформації освіти*

Моральне виховання. Походження моралі. Трактуювання моралі. Цінності морального виховання. Гуманізм. Національно-патріотичне виховання. Родинне виховання. Валео-екологічне виховання. Концептуальне визначення громадянсько-патріотичного виховання. Формування науково обґрунтованої методології національного виховання. Роль держави у формуванні патріотичної свідомості. Взаємодія закладів освіти, громадських організацій та державних установ у вихованні молоді. Створення національно орієнтованого інформаційного простору. Протидія впливу інформаційної війни та маніпуляціям суспільною свідомістю. Використання методів неформальної освіти для розвитку патріотизму.

Тема 4.3. *Нове педагогічне мислення. Методи, форми і засоби розвитку, самовиховання і саморозвитку особистості.*

Педагогічно доцільні партнерські відносини як фактор гуманізації процесу освіти і виховання. Сучасні виховні системи і технології у досвіді національної системи виховання і зарубіжних освітніх практиках. Поняття педагогічно доцільних суб'єкт-суб'єктних відносин «учитель-учень». Генеза і сучасний стан проблеми. Відкрите виховне середовище. Класифікація педагогічно доцільних суб'єкт-суб'єктних відносин учителів і учнів у теорії й практиці виховання. Методи, форми і засоби виховання. Педагогічний потенціал національно-культурних традицій українського народу. Методи самовиховання.

Тема 4.4. *Педагогічно доцільні партнерські відносини як фактор гуманізації процесу освіти і виховання.*

Сучасні виховні системи і технології у досвіді національної системи виховання і зарубіжних освітніх практиках. Поняття педагогічно доцільних суб'єкт-суб'єктних відносин «учитель-учень». Генеза і сучасний стан проблеми. Відкрите виховне середовище. Класифікація педагогічно доцільних суб'єкт-суб'єктних відносин учителів і учнів у теорії й практиці виховання.

Модуль 5. Організація і управління закладом освіти.

Тема 5.1. Модернізація державно-громадського управління в умовах реформування освітньої галузі в Україні.

Характеристика понять «педагогічний менеджмент», «школознавство», «управління ЗО», «заклад освіти».

Функції педагогічного менеджменту, органи управління освітою. Формування стратегічної рамки (програми) розвитку закладу освіти (ЗО) в умовах європейського вектору розвитку галузі освіти в Україні. SWOT та GAP аналізи діяльності в практиці ЗО.

Інноваційні підходи до управління закладами освіти в умовах сучасних освітніх реформ в Україні. Взаємодія державних органів влади та громадськості в ухваленні управлінських рішень. Децентралізація управління освітою. Можливості залучення додаткового фінансування (гранти, благодійні внески, державно-приватне партнерство). Цифровізація управління освітнім процесом.

Тема 5.2. Методологічні та законодавчо-нормативні засади організації діяльності закладу загальної середньої освіти та управління ним.

Структура закладу загальної середньої освіти. Керівник ЗО, його права та обов'язки. Законодавство України, яке регулює фінансово-господарську діяльність ЗО.

Фінансова автономія та ліцензування освітньої діяльності. Інспектування та акредитація ЗО.

Тема 5.3. Організація освітнього простору та методична робота на засадах автономії закладу освіти.

Освітній простір закладу освіти в умовах демократизації та автономізації управління. Організація методичної роботи в закладі освіти. Зміст методичної роботи в школі. Педагогічний досвід і його види.

Етапи науково-дослідної роботи та педагогічного новаторства. Основні вимоги до оцінювання педагогічних інновацій: обов'язковість їх приведення до єдиного стандарту, розробка єдиних параметрів оцінювання, постановка єдиної мети при оцінюванні.

V. Результати навчання

Інтегральна компетентність. *Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері освіти та педагогіки в дослідницько-інноваційній і науково-педагогічній діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань і вдосконалення професійної практики; володіти методологією наукової та педагогічної діяльності, здійснювати самостійне оригінальне дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.*

ЗК 1. *Здатність до абстрактного мислення, критичного аналізу та синтезу, формування цілісного наукового світогляду, генерування нових ідей і розв'язання комплексних проблем.*

ЗК 2. *Здатність здійснювати пошук, систематизацію та критичне оцінювання інформації з різних джерел, застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології у науковій і професійній діяльності.*

ФК 1. *Здатність критично осмислювати теорії, концепції та закономірності розвитку освіти й педагогічної науки, здійснювати історико-педагогічний і порівняльно-педагогічний аналіз, визначати актуальні наукові проблеми в межах предметної області спеціальності.*

ФК 2. Здатність планувати та здійснювати самостійне оригінальне педагогічне дослідження, обґрунтовувати його методологію, добирати й розробляти дослідницький інструментарій, аналізувати та інтерпретувати дані, визначати достовірність, наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів.

ФК 4. Здатність досліджувати, науково обґрунтовувати та проєктувати виховні системи й технології розвитку особистості, здійснювати педагогічну взаємодію на засадах партнерства, інклюзивності, громадянських цінностей і поваги до культурного різноманіття.

ФК 6. Здатність представляти, оприлюднювати та поширювати результати педагогічних досліджень, здійснювати наукову експертизу й фахову дискусію, розвивати дослідницьку співпрацю з дотриманням академічної доброчесності, дослідницької етики, прав інтелектуальної власності та принципів відкритої науки.

ФК 8. Здатність досліджувати освітні виклики та обґрунтовувати педагогічні рішення для забезпечення безпеки, доступності й безперервності освіти, подолання освітніх втрат і відновлення України з урахуванням принципів сталого розвитку та релевантного міжнародного досвіду.

ПРН 1. Критично осмислювати філософські засади наукового пізнання, сучасні педагогічні теорії та концепції; здійснювати критичний аналіз, оцінювання і синтез нових та комплексних ідей у сфері освіти й педагогіки; застосовувати поняттєво-категоріальний апарат освітніх, педагогічних наук для пояснення освітніх явищ, виявлення суперечностей і формулювання наукових проблем.

ПРН 2. Здійснювати історико-педагогічний і порівняльно-педагогічний аналіз освітніх процесів та систем; критично оцінювати вітчизняний і зарубіжний педагогічний досвід, визначати можливості та обмеження його використання в сучасних соціокультурних умовах.

ПРН 3. Ініціювати, планувати та реалізовувати самостійне оригінальне дослідження в межах предметної області спеціальності; розробляти його концепцію та програму, обґрунтовувати актуальність проблеми, визначати об'єкт, предмет, мету, завдання та дослідницькі питання або гіпотези; узгоджувати методологію, методи й етапи дослідження та обґрунтовано коригувати його перебіг з урахуванням отриманих результатів і виявлених обмежень, дотримуючись академічної доброчесності та дослідницької етики.

VI. Порядок і критерії оцінювання

Форма підсумкового контролю – іспит.

Критерії оцінювання

Під час усних відповідей: повнота розкриття питання; логіка викладення, культура мовлення; впевненість та аргументованість; використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, журналів, інших періодичних видань тощо); аналітичні міркування, вміння робити порівняння, висновки.

Під час виконання письмових завдань: повнота розкриття питання; цілісність, систематичність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки; акуратність оформлення письмової роботи.

Перезарахування окремих тем або модулів дисципліни за умови підтвердження відповідних навчальних результатів, здобутих у межах неформальної освіти (курси, тренінги, семінари, сертифікати тощо): перезарахування здійснюється на підставі поданої документації, яка підтверджує зміст, тривалість і результати навчання, та після оцінки відповідності компетентностей викладачем курсу або

уповноваженою комісією, відповідно до Положення про неформальну та інформальну освіту учасників освітнього процесу в УДУ імені Михайла Драгоманова (<https://udu.edu.ua/resursy/normatyvni-dokumenty/nakaz/polozhennia-pro-neformalnu-ta-informalnu-osvitu-uchasnykiv-osvitnoho-protsesu-v-udu-imeni-mykhaila-drahomanova>).

Рівень відповідності критеріям

Творчий рівень (90 – 100 балів). Здобувач засвоїв навчальну дисципліну повністю, вільно володіє навчальним матеріалом, успішно і креативно розв'язує завдання різних видів складності, аргументовано висловлює свої думки, займається самоосвітою, може брати активну участь в наукових проєктах і конкурсах.

Високий рівень (80 – 89 балів). Здобувач засвоїв навчальну дисципліну в необхідному обсязі, володіє навчальним матеріалом у межах навчальної дисципліни, виконав завдання до кожної теми, проте у відповідях допускає деякі неточності.

Достатній рівень (70 – 79 балів). Здобувач засвоїв навчальну дисципліну в повному обсязі, але нерівномірно володіє навчальним матеріалом, здатний його аналізувати, проте не може сформулювати висновки досить ґрунтовно.

Задовільний рівень (65 – 69 балів). Здобувач загалом опанував навчальну дисципліну, але більшість тем засвоїв поверхово.

Низький рівень (60 – 64 балів). Здобувач загалом засвоїв навчальну дисципліну, але дуже поверхово, володіє навчальним матеріалом на елементарному рівні і фрагментарно, не може самостійно викласти зміст більшості тем.

Незадовільний рівень: 35 – 59 балів з можливістю повторного складання. Здобувач частково засвоїв навчальну дисципліну, не засвоїв більшості тем, володіє елементарними знаннями з навчальної дисципліни, не вміє логічно, послідовно, ґрамотно висловлювати думку; 0 – 34 балів з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни. Здобувач не виконав більшості завдань, не володіє навчальним матеріалом.

VII. Політика курсу

Ґрунтується на засадах академічної доброчесності та визначається системою вимог, які ставляться до здобувачів вищої освіти в УДУ імені Михайла Драгоманова.

Дні й години для консультацій: консультації проводяться за графіком кафедри: щоп'ятниці після четвертої пари. Про потребу в консультації здобувач повідомляє напередодні.

Обсяги, терміни і порядок відпрацювань: відпрацювати пропущені заняття здобувач може в години консультацій; доскласти або перескласти завдання може протягом двох тижнів після заняття, на яких воно мало бути зараховане; за доскладання й перескладання робіт (у разі, коли здобувач не має поважних причин порушення вимог) оцінка за роботу може буде знижена.

VIII. Основні інформаційні ресурси

1. Андрущенко, В.П. (2020). Феномен освіти: У 5-ти кн. Кн. 3. *Екзистенційний простір освіти: монографія*. Суми: Університетська книга. 500 с.
2. Бойко, А.М. (2019). Педагогічна україністика: науково-методичний посібник. Київ-Полтава: Salutis, Ч. 1. 70 с.
3. Бойко, А.М. (2020). Педагогічна україністика: науково-методичний посібник. Київ-Полтава: Salutis, Ч. 2. 84 с.
4. Дем'яненко, Н.М. (2022). Історія педагогіки як методологія сучасного педагогічного знання. *Освітні системи: ретроспектива, інноватика (до 100-річчя Всеукраїнського науково-педагогічного журналу «Рідна школа»)*. Електронний збірник матеріалів наукового онлайн-семінару / за ред. д. пед. н., проф. Дем'яненко Н.М. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 49-54.
5. Інноваційні авторські освітньо-виховні системи: досвід учителів України: науково-методичний посібник (2021). / наук. обґрунтування, заг. ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 353 с.
6. Ковальчук, В.А. (2023). Педагогіка партнерства у професійній діяльності вчителя: навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ, 100 с.
7. Кушнірук, С.А. (2018). Становлення і розвиток категорійно-поняттєвого апарату вітчизняної дидактики (XVII – XX ст.). Частина 1. (XVII – поч. 60- х рр. XX ст.). О.С. Падалка (Наук. ред.). Київ: НПУ. 553 с.
8. Кушнірук С.А, Олефіренко Т.О. (2024) Концептуалізація методології козацької педагогіки: з досвіду Драгоманівського університету. *Молодь і ринок*, № 10 (230).
9. Кушнірук, С.А. (2019). Методологія і методи науково-педагогічної діяльності. Словник-довідник. Київ: НПУ, 169 с.
10. Кушнірук, С.А., Вишківська, В.Б., Шевченко, А.Ф. (2020). Освітній процес і педагогічна практика в задачах і завданнях: навчально-методичний посібник для студентів педагогічних закладів вищої освіти. К.: НПУ, 243 с.
11. Марцева, Л.А. (2022). Педагогіка і психологія вищої школи : навч. посіб. / Л.А. Марцева. Електронні дані. Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка», 150 с.
12. Мицишин, І., & Калагурка, Х. (2023). Маркетингове управління сучасною школою. <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/handle/123456789/3509>
13. Нова українська школа: поради для вчителя (2017). / Під заг. ред. Бібік Н.М. Київ: «Видавничий дім Плеяди», 206 с.
14. Освіта в реаліях війни: орієнтири міжнародної спільноти : оглядове видання (2022). / Олена Локшина, Оксана Глушко, Аліна Джурило, Світлана Кравченко, Оксана Максименко, Ніна Нікольська, Оксана Шпарик ; за заг. ред. Олега Топузова, Олени Локшиної ; Нац. акад. пед. наук, Ін-т педагогіки НАПН України. Київ : Пед. думка, 66 с. DOI <https://doi.org/10.32405/978-966-644-614-8-2022-55>
15. Романовський, О. Г., Михайличенко, В. Є., & Грень, Л. М. (2023). Педагогіка лідерства: монографія. Харків: НТУ «ХПІ».
16. Сбруєва, А. А. (2021). Порівняльна педагогіка вищої школи: національний, європейський та глобальний контексти : навч. посіб. / А. А. Сбруєва. - Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 319 с.
17. Хмельницька, О. С. (2021). Педагогіка. *Історія педагогіки: навчально-методичний посібник*. Переяслав (Київ. обл.): Домбровська ЯМ.
18. Цифрові інструменти для впровадження STEM-освіти: Методичний посібник (2023). / О.І. Когут, Л.Є. Кривокульський, Н.М. Німко. Тернопіль: ТАІП, 101с.

Обговорено та затверджено на засіданні кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки
Протокол № 2 від 10 вересня 2025 року.